

Förbättra arbetsmiljön och förutsättningarna för musikundervisningen i svensk grundskola!

Musikundervisningen i den svenska grundskolan befinner sig i en akut kris. Mer än en tredjedel av landets musklärare är obehöriga, lokaler och inventarier är undermåliga och motsvarar inte ambitionen i läroplanen. Stora grupper i musikundervisningen leder till en stressig arbetsmiljö för elever och lärare, rättsosäkerhet vid betygssättning samt allvarliga hälsorisker i form av ljudmiljöproblem.

Den svenska grundskolans huvudmän (rektorer och kommunpolitiker) nonchalerar i stor utsträckning läroplanens intentioner i musikundervisningen, eftersom den nuvarande situationen får fortgå utan åtgärder. Detta är allvarligt och bör enligt vår mening i förlängningen leda till statlig tvångsförvaltning av hela musikämnet i grundskolan. Vi vill därför att SKL som övergripande organisation för Sveriges kommuner noggrant överväger hur man kan bidra till en långsiktig lösning.

Denna skrivelse är ett resultat av en gräsrotsrörelse bland musklärare i Sveriges grundskolor. Vi anser att den viktigaste åtgärden för kvalitetssäkring i musikundervisningen är att musikämnets musicerande och musikskapande moment ska kunna genomföras i grupper om max 15 elever.

Det är med stort intresse vi emotser ett svar på denna skrivelse.

Sveriges musklärare i grundskolan enligt medföljande namnlista

Bakgrund:

- Den nya läroplanen för grundskolan LGR11 slår fast att musicerande, musiklyssning och musikskapande utgör musikämnets kärna. Vid betygssättning i musik för år 6-9 utgör elevernas enskilda prestationer i musicerande på olika instrument det viktigaste underlaget.
- Skolverket genomförde 2011 en studie (Rapport 362; "Kommunalt huvudmannaskap i praktiken") som pekar på problematiken att politikerna ser de nationella målen för skolan mer som ambitiösa visioner än som underlag för styrning av sin skolverksamhet. Resurstilldelningen till skolan är låst genom en schablonmässig tilldelning och sker inte utifrån en analys av lokala förutsättningar och behov för att nå de nationella målen.
- Skolinspektionens granskning av musikämnet i Sveriges grundskolor ("Musik i grundskolan": 2011:5) konstaterar en stor variation av vilka förutsättningar de granskade skolorna ger eleverna att nå målen i musik. "Elever som inte får tillgång till utbildade lärare i musik eller till musikinstrument får mycket svårt att nå målen för ämnet".
- Enligt Sveriges Radios program "mitt i musiken" (16 dec 2009) saknar 38 % av musklärarna i skolan högskoleexamen. Detta trots att det enligt SCB (Statistiska Centralbyrån) inte råder någon brist på utbildade musklärare.

- Arbetsmiljöverket anger ("Musik och höga ljudnivåer; Praktiska riktlinjer för musik- och underhållningsbranchen" 2009:1) några råd avseende organisatoriska åtgärder för musiklärare: musikläraren ska inte spela med många klasser i rad under samma dag och man bör undvika att ha fler än 15 elever vid ett och samma tillfälle och i samma lokal.
- Under LGR 80 (1980-1991) var undervisningsgruppernas storlek i musikundervisningen på högstadiet reglerat enligt följande: "För musikundervisning på högstadiet skall avdelas lärarveckotimmar så att undervisningen kan bedrivas i grupper om högst 15 elever." (Skolöverstyrelsen 1980, s. 159)

Problemformulering:

Att så många som 38 % av landets musiklärare i grundskolan saknar högskoleutbildning borde vara alarmerande. Det är lätt att föreställa sig vad motsvarande siffror för lärare i matematik skulle föra med sig. Om Sveriges kommuner inte förmår behålla de legitimerade musiklärare man har, anser vi att SKL bör ta sitt ansvar som övergripande organisation och analysera möjliga faktorer bakom de låga siffrorna och åtgärda dessa. Här nedan följer vår analys med förslag till åtgärder.

Kursplanen i musik

Den nya kursplanen i musik för grundskolan (LGR11) har förtydligat kraven i de musicerande och musikskapande inslagen. Från år 6 betygsätts elever efter deras förmåga att musicera på olika instrument, och redan det lägsta betyget anger att eleven ska kunna spela delar av melodi- bas- och slagverksstämma samt ackordsinstrument med viss timing.

Enligt "Grundskolans ämnen i ljuset av nationella utvärderingen 2003; musik", är Sverige ett föregångarland med sin praxiala syn på vad musikundervisningen ska innehålla i allmän grundskola. Ingen annanstans i jämförbara länder i Europa hittar vi kravnivåer som i samma utsträckning grundar sig på elevernas förmåga att spela instrument i allmän grundskola. Naturligtvis får Sveriges nya läroplan LGR 11 konsekvenser för hur musikämnet kan organiseras, som kanske skiljer sig från "hur det var förr".

Förutsättningar för måluppfyllelse; lokaler och instrument

P1:s programserie "Skolministeriet" redovisade den 22 nov 2011 enkätsvar från 250 skolor i 113 kommuner i Sverige. Av dessa saknar 15 % ett särskilt inrett rum för musikundervisningen. Det framgår också av Skolinspektionens granskning "Musik i grundskolan Rapport 2011:5" att elever i framförallt år 1-5 inte har tillgång till instrument i musikundervisningen. Om vi tillåter oss en jämförelse med andra ämnen i grundskolan är det svårt att tänka sig en svenskundervisning utan pennor, ordlistor, böcker, eller en slöjdundervisning utan symaskiner.

Förutsättningar för måluppfyllelse; gruppstorlek

Musiklärare runtom i landet uppger i Skolverkets rapport "Utvärdering av grundskolans ämnen 2003; musik" att gruppstorleken är den viktigaste kvalitetssäkrande faktorn i en musikundervisning där musicerande och musikskapande ska utgöra kärnan.(s. 70). I Skolinspektionens granskning av musikämnet står det "Förutsättningarna för en god musikundervisning är inte desamma för alla elever och skiljer sig åt både vad gäller lärarnas kompetens, gruppstorlekar, lokaler och utrustning" (vår kursivering).

Varför är mindre grupper den viktigaste kvalitetssäkrande faktorn?

Vi vill peka på tre utmaningar för musiklärare i grundskolan som arbetar i stora grupper med upp till 30 elever.

1) Ljudmiljö

Enligt "Rapport från undersökning om hörsel och tinnitus bland musiklärare" är nästan 60 % av musiklärarna i skolan och kulturskolan ljudöverkänsliga, och 40 % lider av någon form av tinnitus eller hörselnedsättning.

Frågan om ljudmiljön i Sveriges skolor har diskuterats i en öppen debatt 17 feb 2011 mellan HRF (Hörselskadades riksförbund), lärarfacken och SKL. Samtliga deltagare var överens om att ljudmiljöproblemen i skolan är stora, allvarliga och viktiga att komma till rätta med. SKL:s ordförande för utbildningsberedningen, Maria Stockhaus, förtydligade "Inga kommuner vill ha en dålig arbetsmiljö på skolorna".

2) Stress

En heltidstjänst som musiklärare i stora grupper kan innebära upp till 600-700 elever. För de elever som inte har musikinstrument hemma blir musikundervisningens 40 minuter i veckan den enda möjligheten de har att öva musicerande. 40 minuters lektionspass är mycket kort tid i vilket ämne som helst, men framför allt i ett praktiskt ämne som musik, då man ofta behöver tid till fram- och tillbakaplockning av instrument.

Enligt rapporten "Stora och små undervisningsgrupper. Forskning om klasstorleken betydelse för elevers och lärares arbetssituation" leder större undervisningsgrupper till ökad stress för läraren och även ökad risk för utbrändhet (s 8). Framförallt lågpresterande elever med större behov av handledning missgynnas i stora grupper och många hinner inte under lektionstid tillägna sig de förmågor som det lägsta betyget beskriver.

3) Rättssäkerheten vid bedömning

Antalet elever per undervisningsgrupp är även utslagsgivande då det gäller rättvis bedömning och betygsättning i musik. Enligt Skolinspektionens granskning 2011 ifrågasätter många elever "på vilka underlag betygen sätts och hur allsidiga betygsunderlagen egentligen är." Detta är en konsekvens av den praxiala inriktning man har valt för musikämnet i Sverige. Bedömning av musicerande är väsensskilt från all annan bedömning i skolan, eftersom musicerande inte genererar någon produkt som kan bedömas i efterhand. Om kvaliteten på elevernas musicerande ska utgöra grunden för betygssättning, måste elever och lärare erbjudas en rimlig bedömningssituation. I stora undervisningsgrupper där alla musicerar samtidigt finns varken tid eller fokus nog för musikläraren att bedöma enskilda prestationer, och betygen kan därför inte ges på välgrundade underlag.

Musikläraren kan under lektionstid dessutom sällan ägna sig åt dokumentation av elevernas individuella prestationer, utan måste vara lika aktiv som eleverna under klassmusicerande, Detta framgår tydligt i "Grundskolans ämnen i ljuset av nationella utvärderingen": "En annan iakttagelse är att läraren är lika aktiv som eleverna i undervisningssammanhanget. Läraren driver undervisningen genom att vara medagerande i de musikaliska övningarna, spelar eller sjunger själv" (s 204).

Vinster med halvklass i musik

- Fler behöriga musiklärare i tjänst

Under LGR 80, när musikundervisningen enligt en statlig reglering skedde i halvklass, var den formella behörigheten bland musiklärare i tjänst som störst. Det fanns också en vetskap om denna korrelation i regeringen, man kunde se citat som ”Det råder nu stor brist på behöriga lärare i ämnet. Mina förslag (dvs att musikundervisningen skulle bedrivas i halvklass om max 15 elever, vår anm) är emellertid så utformade att skolan bör ha lättare att rekrytera lärare i framtiden.” (Skolminister Birgit Rhode, ur Regeringens proposition 1978/79:180, s 106). En återgång till undervisningsgrupper med 15 elever som maxantal skulle med all säkerhet få till följd att fler behöriga lärare stannade kvar i tjänst.

- Organisation av betygsättning i musik underlättas

De skolor som säkrar en god arbetsmiljö och inför gruppstorlekar med max 15 elever för musikundervisningen ökar chansen att anställa och behålla legitimerade musiklärare. I de fall där legitimerad musiklärare saknas beslutas betyg av rektor ((UR SKOLLAG 2010:800 Kap 3 §16). Denna bestämmelse kommer att ställa stora krav på skolor med obehöriga musiklärare, då musikläraren i många fall undervisar hela skolans elever.

- Kvalitetssäkring

Enligt Dylan Thomas, forskare med inriktning på formativ bedömning, är det alltid mer effektivt ur både kvalitets- och kostnadssynpunkt för en organisation att satsa på och vidareutbilda befintlig personal, än att tvingas ta in ny, oerfaren personal och börja om från början hela tiden. Vi kommer att få se en kvalitetshöjning av musikundervisningen, då erfarna lärare inte längre lämnar skolan och ersätts av obehöriga, unga vuxna som mest ser musikläraryrket som en paus efter gymnasiet innan vidareutbildning och yrkesval.

Krav på åtgärder

Vi vill att

SKL anger riktlinjer för hur en god ljudmiljö för musiklärare och elever ska utformas och säkras.

SKL anger riktlinjer för hur ändamålsenliga lokaler och utrustning för musikundervisning bör se ut.

SKL utformar nationella riktlinjer för musikundervisningen i grundskolan som ska innehålla formuleringen ”För musikundervisning i grundskolan skall avdelas resurser så att undervisningen kan bedrivas i grupper om högst 15 elever”.

SKL:s ordförande undertecknar denna skrivelse ”för kännedom”.

Musiklärare i grundskolan enligt medföljande namnlista